

Ο Απο-γοητευμένος Κόσμος του Αριστερού Κεϋνσιανισμού εκ των έσω: Μια κριτική του βιβλίου του Γιάννη Βαρουφάκη *Ενήλικες στην Αίθουσα*

Παύλος Ρούφος

Μετάφραση: Γιώργος Α.

Η έκδοση του βιβλίου του Γιάννη Βαρουφάκη *Ενήλικες στην Αίθουσα: Η μάχη μου με το βαθύ κατεστημένο της Ευρώπης* (London: The Bodley Head 2017) προκάλεσε αξιοσημείωτη αναστάτωση στην ελληνική πολιτική συζήτηση, ενώ αναφέρθηκε και από τον διεθνή Τύπο.¹ Σε αυτή την προσωπική καταγραφή της εμπειρίας του ως Υπουργού Οικονομικών της κυβέρνησης συνεργασίας ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ, που εκτείνεται σε περισσότερες από 500 σελίδες, ο Βαρουφάκης εστιάζει (και ισχυρίζεται ότι αποκαλύπτει εκ των έσω) στην άγνωστη ιστορία των διαπραγματεύσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τρόικας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) στο χρονικό διάστημα από τον Γενάρη του 2015 μέχρι και την παραίτησή του, τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου. Η κύρια αιτία για αυτή την αναστάτωση είναι το γεγονός ότι το βιβλίο είναι δυναμικά επιζήμιο τόσο για τη συνεργασία ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ όσο και για τα κόμματα της αντιπολίτευσης στην Ελλάδα, αλλά και γιατί ταυτόχρονα θίγει ζητήματα σχετικά με το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο έχει βασιστεί η διαχείριση της κρίσης στην Ευρωζώνη.

Για την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ, που αγωνιά να παρουσιάσει την εκ μέρους της πλήρη υιοθέτηση της λιτότητας ως αναπόφευκτη, το βιβλίο του Βαρουφάκη περιέχει αρκετά σοβαρές κατηγορίες σχετικά με την

υποχώρησή της, υποστηρίζοντας κατά βάση ότι αρνήθηκε να χρησιμοποιήσει τα μοναδικά όπλα που είχε στη διάθεσή της. Για αυτόν τον λόγο, τα μέλη των ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ χαρακτήρισαν το βιβλίο δευτεροκλασάτη επιστημονική φαντασία, αποφεύγοντας προσεκτικά οποιαδήποτε *συγκεκριμένη* συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενό του.² Ταυτόχρονα όμως, το βιβλίο φέρνει και την αντιπολίτευση στην κυβέρνηση Τσίπρα σε περίεργη θέση. Αφού η αντιπολιτευτική της τακτική ενάντια στη συνεργασία ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ βασίζεται σε μια σχιζοφρενική αφήγηση σύμφωνα με την οποία η ελληνική κυβέρνηση *και* δεν συμμορφώνεται με τις επιθυμίες της τρόικας *και* είναι υπεύθυνη για την ύφεση της οικονομίας λόγω της επιβολής λιτότητας, οι αποκαλύψεις του Βαρουφάκη περί του αντιθέτου είναι μάλλον επιζήμιες. Πιο συγκεκριμένα, εφόσον ο ιδρυτικός μύθος της αντιπολίτευσης είναι το παραμύθι ότι η Ελλάδα ήταν έτοιμη να βγει από τον εφιάλτη της λιτότητας κατά τη διάρκεια της θητείας της κυβέρνησης Σαμαρά, αλλά εμποδίστηκε από την εκλογή της ανίκανης κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ, η επιτυχής αποδόμηση του λεγόμενου «success story» του 2014 από τον Βαρουφάκη είναι ιδιαίτερα επιζήμια. Για αυτό τον λόγο, στελέχη της αντιπολίτευσης προτιμούν να εστιάζουν στα κομμάτια του βιβλίου που μπορεί

1. (σ.τ.μ.) Το βιβλίο εκδόθηκε στα ελληνικά από τις εκδόσεις Πατάκη τον Οκτώβριο του 2017 με τον τίτλο *Ανίκητοι Ηττημένοι – Για μια ελληνική άνοιξη μετά από ατελείωτους μνημονιακούς χειμώνες*.

2. Για παράδειγμα, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Guardian*, ο πρωθυπουργός Τσίπρας ισχυρίστηκε ότι «το σχέδιο Β του Βαρουφάκη ήταν τόσο ασαφές, που δεν ήταν καν άξιο συζήτησης. Απλά ήταν αδύναμο και αναποτελεσματικό». (*The Guardian*, 24 Ιουλίου 2017)

να είναι πολιτικά χρήσιμα σε αυτούς, αποφεύγοντας έντεχνα κάθε αναφορά σε γεγονότα που θα μπορούσαν να φανερώσουν τις ανοησίες τους.³

Αυτή η αποφυγή της συζήτησης πάνω στα πιο ενδιαφέροντα σημεία του βιβλίου επιτρέπει στους περισσότερους σχολιαστές να κατηγορούν τον Βαρουφάκη για «ναρκισσισμό»,⁴ αποκλείοντας κάθε σοβαρή αποτίμηση του βιβλίου του. Αντίθετα με ό,τι υποστηρίζουν οι κριτικοί του, το βιβλίο *Ενήλικες στην Αίθουσα* αξίζει να συζητηθεί σοβαρά. Όχι επειδή είναι «ένα από τα σπουδαιότερα πολιτικά απομνημονεύματα όλων των εποχών», όπως αφελώς υποστήριξε ο Paul Mason στην κριτική του,⁵ αλλά γιατί αποκαλύπτει πάρα

3. Η αντιπολίτευση στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ – ANEL είναι παγιδευμένη σε μια αντιφατική και αυτοαναιρούμενη επιχειρηματολογία. Όντας ένθερμοι υποστηρικτές της λιτότητας, η εύκολη και χωρίς αντιστάσεις επιβολή της από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ απειλεί να αφαιρέσει από την αντιπολίτευση κάθε ουσιαστικό λόγο ύπαρξης. Έτσι, οι αντιπολιτευόμενοι έχουν επιλέξει να διεξάγουν έναν γελοίο πόλεμο με την κυβέρνηση, θεμέλιο του οποίου είναι ο ισχυρισμός ότι ο ΣΥΡΙΖΑ είναι ένα σταλινικό κόμμα, που επιχειρεί να επιβάλλει στην Ελλάδα μια μορφή δικτατορίας σοβιετικού τύπου! Αυτό το γελοίο επιχείρημα δεν είναι μόνο αντίθετο με την πραγματικότητα, μα καταρρίπτεται επανειλημμένα από τα στελέχη της Ε.Ε. και του ΔΝΤ που η αντιπολίτευση θεωρεί ως φυσικούς της συμμάχους, τα οποία έχουν αντίθετα αναγνωρίσει την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ – ANEL ως έναν πολύ χρήσιμο σύμμαχό τους.

4. Αυτό που κάνει την κατηγορία αυτή εντελώς ηλίθια (εκτός από το ότι αποτελεί μια χονδροειδή παρερμηνεία της εν λόγω ψυχαναλυτικής κατηγορίας) είναι ότι εκστομίζεται από ανθρώπους που άμεσα και ανερευθιάστα απεμπόλησαν τις προσωπικές απόψεις ή θέσεις τους, όταν μια τέτοια προδοσία εξυπηρετούσε την πολιτική τους επιβίωση. Στον Βαρουφάκη μπορεί να γίνει κριτική για πολλά πράγματα, δίχως να χρειαστεί να καταφύγει κάποιος σε πρόχειρες, ψευτοψυχολογικές βλακειές.

5. *The Guardian*, 3 Μάη 2017. Οι έπαινοι για το βιβλίο, ωστόσο, δεν εμποδίζουν τον Μέησον να υποστηρίξει κάποιες γελοίες δικαιολογίες για την υποχώρηση του ΣΥΡΙΖΑ όπως, για παράδειγμα,

πολλά για την πολιτική χρεωκοπία της Αριστεράς σήμερα – στην οποία ο Βαρουφάκης ανήκει. Πριν όμως ασχοληθώ με αυτό το κρίσιμο ζήτημα, είναι μάλλον χρήσιμο να αναλύσω κάποια από τα θετικά σημεία του βιβλίου, τα οποία οι επικριτές του, καθόλου συμπτωματικά, θεωρούν τα πιο αρνητικά.

Οι *Ενήλικες στην Αίθουσα* παρουσιάζουν κάποιες αλήθειες που θα έπρεπε να είναι προφανείς και μάλλον κοινότοπες, αλήθειες όμως που αμφισβητούνται από όλους όσοι προσπαθούν να προσδώσουν κάποιο νόημα στην κατάσταση που βρίσκεται σήμερα ο κόσμος, η οποία στερείται νοήματος. Ο Βαρουφάκης είναι επομένως αναγκασμένος να επαναλάβει κάποιες καταφανείς παρατηρήσεις, όπως το γεγονός ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε μια κατάσταση (μη δηλωμένης) χρεωκοπίας από το 2010 ή ότι ο θεμελιώδης λόγος για τον οποίο η Ελλάδα δεν μπορεί να πληρώσει τα χρέη της πρέπει να αναζητηθεί στην ίδια την αρχιτεκτονική του ευρώ. Επίσης, στο βιβλίο καταρρίπτει δεξιοτεχνικά την επίμονη ανοησία ότι η λειτουργία μιας εθνικής οικονομίας είναι παρόμοια με τη διαχείριση ενός νοικοκυριού. Εμβαθύνοντας σε πιο σημαντικά ζητήματα, το βιβλίο του Βαρουφάκη παρουσιάζει με καλό τρόπο τη λειτουργία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και τον ρόλο του στην ελληνική οικονομία και στην κρίση, παρόλο που η εξήγησή του για το κρίσιμο ζήτημα της πιστωτικής επέκτασης μετά τη δημιουργία της Ευρωζώνης δεν είναι εκτενής⁶.

Ίσως πιο σημαντική είναι η περιγραφή που δίνει ο Βαρουφάκης στο πρώτο Μνημόνιο

τον βλακώδη ισχυρισμό ότι ο συμβιβασμός του ΣΥΡΙΖΑ απέτρεψε την προοπτική μιας «επανάληψης του ελληνικού εμφυλίου πολέμου». Οι νεοφιλελεύθεροι δεν θα μπορούσαν να βρουν μια καλύτερη δικαιολογία για το ΤΙΝΑ (δεν υπάρχει εναλλακτική), το βασικό τους ιδεολόγημα.

6. Μια τέτοια εξήγηση όμως υπάρχει στο προηγούμενο βιβλίο του Βαρουφάκη *And the Weak suffer what they must? Europe, Austerity and the threat to Global Stability* (London: The Bodley Head, London 2016), ιδίως στις σελίδες 147 – 152.

Συνεργασίας της Ελλάδας και της Τρόικας: ότι αυτό ήταν εστιασμένο στην εξασφάλιση της σωτηρίας των εκτεθειμένων γαλλικών και γερμανικών τραπεζών, προσθέτοντας την κοινοτοπία ότι οι τεχνοκράτες της Τρόικας γνώριζαν πολύ καλά ότι η λιτότητα που συνόδευε το πρόγραμμα δεν θα μπορούσε ποτέ να αναζωογονήσει την οικονομική δραστηριότητα, αφού το πρόγραμμα ήταν βασισμένο στον αντίθετο στόχο της επιβεβλημένης απαξίωσης, του αποπληθωρισμού και της μείωσης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.⁷ Εξίσου αξιολογή είναι η διαυγής αποδόμηση από τον Βαρουφάκη του αποκαλούμενου «success story» του Σαμαρά το 2014, όταν η ελληνική οικονομία κατέγραψε ένα ψεύτικο πλεόνασμα του προϋπολογισμού και «επέστρεψε» στις αγορές ομολόγων με την έκδοση ενός και μόνο ομολόγου με επιτόκιο 4,5%.⁸

Ωστόσο, όσο εύστοχα κι αν είναι αυτά τα επιχειρήματα, οποιοσδήποτε έχει παρακολουθήσει τη δουλειά του Βαρουφάκη από το 2010, θα είχε ήδη αποκτήσει οικειότητα με τον τρόπο σκέψης του. Οι *Ενήλικες στην Αίθουσα* παρουσιάζουν, στην πραγματικότητα, αυτές τις παρατηρήσεις απλώς ως υπόβαθρο, εστιάζοντας περισσότερο στην εξέταση της δράσης του ως Υπουργού Οικονομικών σε αντιπαράθεση με τις προηγούμενες αναλύσεις του. Κι αυτό γιατί στην εξέταση της θέσης του ως Υπουργού Οικονομικών (και των απόψεών του για τις διεργασίες στην Ευρω-

7. «Μη θέλοντας να παραδεχτεί τα λάθη στον σχεδιασμό του πολύτιμου προγράμματός της, [η Τρόικα] συμπεριφέρθηκε σαν να ήταν ο στόχος της να εκτιμήσει την ικανότητα [της ελληνικής κυβέρνησης] να επιβάλλει αυτό το πρόγραμμα» σελ. 253

8. Αυτή η αποδόμηση δεν είναι μόνο επιζήμια για το παραμυθάκι που υποστηρίζει η Νέα Δημοκρατία ότι η οικονομία ήταν έτοιμη να «απογειωθεί» το 2015. Είναι δυο φορές επιζήμια για τις σημερινές προσπάθειες της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ – ΑΝΕΛ, που πρόσφατα ανακοίνωσε μια πραγματική απομίμηση του τότε «success story»: πλεόνασμα του προϋπολογισμού της τάξης του 3,5% και επιστροφή στις αγορές (μέσω της ανανέωσης του ίδιου ομολόγου που εξέδωσε ο Σαμαράς το 2014).

ζώνη) είναι που το βιβλίο αρχίζει να αποκτά καινούριο ενδιαφέρον, εφόσον η μαρτυρία του μας δίνει τη δυνατότητα να καταλάβουμε πώς ανέπτυξε τη στρατηγική διαπραγματεύσεώς του και ποια ήταν τα θεμελιώδη λάθη της.

Πριν ο Βαρουφάκης διοριστεί Υπουργός Οικονομικών είχε προσπαθήσει να δράσει ως εξωτερικός σύμβουλος, παρουσιάζοντας την κριτική του στη διαχείριση της κρίσης από τις τότε ελληνικές κυβερνήσεις σε διάφορες συζητήσεις, διαλέξεις και εκτενή κείμενα. Σε αυτό του τον ρόλο, το εύρος της ανάλυσής του ήταν αξιοπρόσεκτο: οι προτάσεις του εστίαζαν στο σύνολο της Ευρωζώνης και ζητούσαν την αναμόρφωση της αρχιτεκτονικής της νομισματικής ένωσης, μακριά από τις νεοφιλελεύθερες συντεταγμένες και προς την κατεύθυνση μιας καθ' όλα Κεϋνσιανής θεώρησης. Μετά την απόκτηση της υπουργικής θέσης, αυτή η προσέγγιση άλλαξε ελαφρώς (ήταν άλλωστε Υπουργός Οικονομικών της Ελλάδας κι όχι της *Ευρωζώνης*), μα αρκετά ίχνη της παραμένουν, κάνοντας την εμφάνισή τους ακόμα και στους *Ενήλικες*.

Η σύγχυση ανάμεσα στις προτάσεις για ένα νέο δρόμο για την Ευρωζώνη συνολικά και τις προτάσεις για την απαλλαγή της Ελλάδας από τη λιτότητα μπορούν, παραδείγματος χάριν, να αναγνωσθούν ως ένα σημάδι της αδυναμίας να μπει ένας φραγμός στον «δημοσιονομικό πνιγμό» της Ελλάδας (για να δανειστούμε ένα νεολογισμό του Βαρουφάκη), δίχως να αναμορφωθεί ριζικά η νομισματική ένωση. Κρίνοντας από τη δράση του Βαρουφάκη μετά την παραίτησή του, που σαν στόχο έχει θέσει τον «εκδημοκρατισμό του Eurogroup», μπορεί εύκολα να αναρωτηθεί κανείς για το πραγματικό περιεχόμενο μιας τέτοιας αναδόμησης της Ευρωζώνης, η οποία δεν μοιάζει να αφορά κάτι περαιτέρω από την εξασφάλιση μιας κάποιας «διαφάνειας» όσον αφορά τις κεκλεισμένων των θυρών συνεδριάσεις του Eurogroup. Όπως και να έχει, οι *Ενήλικες στην Αίθουσα* περιγράφουν ξεκάθαρα τη διαπραγματευτική στρατηγική που επέλεξε ο Βαρουφάκης και ενέκρινε ο

ΣΥΡΙΖΑ, αν και το προεκλογικό πρόγραμμα του κόμματος ήταν εντελώς αντίθετο με αυτή.⁹

Ο ακρογωνιαίος λίθος της διαπραγματευτικής στρατηγικής Βαρουφάκη ήταν η αναδιάρθρωση του χρέους. Το μέγεθος του ελληνικού δημόσιου χρέους θα έκανε αυτή την επιλογή αυτονόητη, μα ξέρει καλά πώς, πάνω απ' όλα, το τεράστιο δημόσιο χρέος δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένα πολιτικά χρήσιμο εργαλείο για την επιβολή της λιτότητας, ενώ η «βιωσιμότητά» του είναι καθαρά δευτερεύουσα. Ο Βαρουφάκης αναγνωρίζει, με άλλα λόγια, ότι το κρίσιμο ζήτημα δεν ήταν ποτέ το μέγεθος του δημόσιου χρέους, αλλά η δυνατότητα να χρηματοδοτείται παρά το μέγεθός του. Στην περίπτωση της αποκαλούμενης «κρίσης χρέους» («sovereign debt») της Ευρωζώνης, το αυξημένο δημόσιο χρέος χρησιμοποιήθηκε (επιλεκτικά)¹⁰ ως μέσο για τον αποκλεισμό συγκεκριμένων χωρών από τις αγορές, ώστε να χάσουν την ικανότητα να αναχρηματοδοτούν τις δανειακές τους υποχρεώσεις. Η αποτελεσματικότητα αυτής της μεθόδου ήταν τέτοια που η προφανής αναγκαιότητα της αναδιάρθρωσης του χρέους αποφεύχθηκε συστηματικά, με την αναμφισβήτητη συνέπεια πως η αναδιάρθρωση της οικονομίας μέσω του προγράμματος λιτότητας συνέχισε (και συνεχίζει έως σήμερα) να

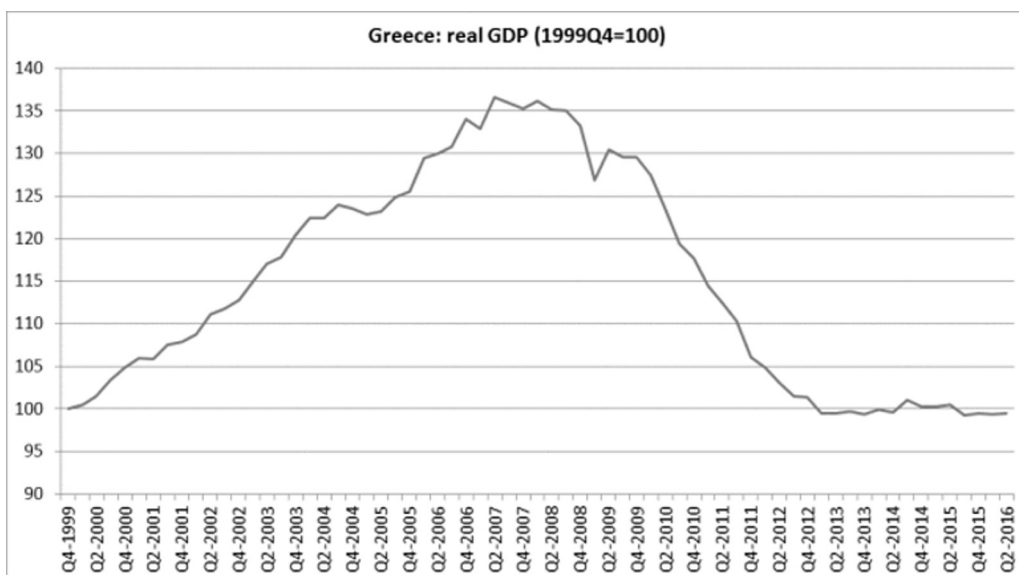
9. Ο ΣΥΡΙΖΑ παρούσιασε τις προτάσεις του στο Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης τον Οκτώβρη του 2014. Όπως αναφέρει στο βιβλίο του ο Βαρουφάκης, το πρόγραμμα αυτό ήταν εντελώς αντίθετο με τη στρατηγική που πρότεινε ο ίδιος (τον οποίο είχε προσεγγίσει ο ΣΥΡΙΖΑ από το 2012). Έχω αναλύσει τις αντιφάσεις του Προγράμματος της Θεσσαλονίκης στο άρθρο μου «Winning the war after losing all the battles» (Brooklyn Rail, Φεβρουάριος 2015). Όπως έγινε τελικά σαφές, μέχρι τη συνθηκολόγησή του το 2015, ο ΣΥΡΙΖΑ χρησιμοποίησε τις υποσχέσεις της Θεσσαλονίκης ως προπαγάνδα στο εσωτερικό της Ελλάδας, ενώ στο εξωτερικό, στις διαπραγματεύσεις με την Τρόικα, ακολούθησε τη στρατηγική Βαρουφάκη.

10. Για παράδειγμα, το δημόσιο χρέος της Ιταλίας είναι μεγαλύτερο του χρέους της Ελλάδας.

αυξάνει το δημόσιο χρέος. Σε αυτό το πλαίσιο, παρόλο που ο Βαρουφάκης εμφανίζεται να έχει πλήρη εικόνα πως το αίτημα για αναδιάρθρωση του χρέους δεν θα γινόταν αποδεκτό, η εστίαση κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στην αναδιάρθρωση του χρέους μπορεί να γίνει κατανοητή ως ένα κομμάτι μιας στρατηγικής που είχε ως απώτερο στόχο την αποκάλυψη των αντιφάσεων του μηχανισμού διάσωσης, στη συγκεκριμένη περίπτωση δε, τον παραλογισμό της τοποθέτησης του χρέους στο επίκεντρο της αφήγησης περί αναδιάρθρωσης, ενώ ταυτόχρονα το εύκολα προβλέψιμο αποτέλεσμα ήταν η διάγκωση αυτού του χρέους.

Γνωρίζοντας ότι το κούρεμα του χρέους αποκλειόταν, οι προτάσεις του Βαρουφάκη ήταν ηπιότερες στη μορφή αλλά ουσιαστικές στο περιεχόμενο: η πρώτη πρόταση ήταν να απεμπλακεί το δημόσιο χρέος από την αναχρηματοδότηση των τραπεζών, μια ιδέα που ο Ιταλός πρωθυπουργός Μάριο Μόντι είχε (επίσης ανεπιτυχώς) προσπαθήσει να πραγματοποιήσει το 2012 για την Ιταλία. Η λογική ήταν πως εφόσον ένα πολύ μεγάλο κομμάτι των δανείων προς την Ελλάδα μετά τα Μνημόνια Συνεργασίας κατευθύνθηκε στις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών,¹¹ η πρόταση του Βαρουφάκη δεν θα είχε απλώς μειώσει σημαντικά το δημόσιο χρέος της Ελλάδας αλλά θα είχε συνεισφέρει στην αποκάλυψη μιας κεντρικής συνιστώσας του μοντέλου διαχείρισης της κρίσης, δηλαδή τη συστηματική και συνειδητή μετατροπή του ιδιωτικού χρέους σε δημόσιο. Η δεύτερη πρότασή του αφορούσε την αποδοχή μεν των δανειακών υποχρεώσεων, με την προϋπόθεση δε της επιλογής ενός τρόπου αποπληρωμής με γνώμονα τον ρυθμό ανάπτυξης (ανάλογα με την αύξηση του ΑΕΠ, σύμφωνα με τον

11. Εκτιμάται ότι περισσότερα από 70 δις ευρώ των χρημάτων του προγράμματος διάσωσης πήγαν απευθείας στις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών. Βλ. Rocholl, J. και A. Stahmer (2016). *Where did the greek money go?* ESMF White Paper no. WP-16-02.

Βαρουφάκη) που θα επέτρεπε στην ελληνική οικονομία να ανασάνει.

Παρά την προφανή λογική αυτών των προτάσεων, η αποδοχή τους από την Τρόικα ήταν αδύνατη, κάτι το οποίο ο Βαρουφάκης αναγνώριζε (τουλάχιστον εμμέσως) μέσω της αναγνώρισης του *πολιτικού* χαρακτήρα της αφήγησης περί δημόσιου χρέους. Έχει συνεπώς ιδιαίτερο ενδιαφέρον το κομμάτι του βιβλίου *Ενήλικες στην Αίθουσα* όπου τονίζεται αυτή η αντίφαση, παρά το γεγονός ότι ο Βαρουφάκης μοιάζει να μη συνειδητοποιεί το σύνολο των επιπτώσεών της.¹² Σε

κάθε περίπτωση, παραδέχεται ότι «ούτε για μια στιγμή δεν πίστεψα, τον Γενάρη του 2015, ότι η αναμφισβήτητη ορθολογικότητα και η προφανής μετριοπάθεια των προτάσεών μου θα μετέπειθαν τους δανειστές μας», προσθέτοντας ότι ούτε ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Μάριο Ντράγκι ούτε ο Υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Δρ. Σόιμπλε έδειχναν το παραμικρό ενδιαφέρον για όσα έλεγε. Αν και πιστεύω πως του διαφεύγει ο βασικός λόγος για την αταλάντευτη αυτή στάση, ο Βαρουφάκης αναγνώριζε το εμπόδιο και ήταν συνεπώς αναγκασμένος να επινοήσει σχέδια αντιμετώπισης.

Η εμπειρία της διαδικασίας «διάσωσης» της Κύπρου το 2013 είχε προμηθεύσει τον Βαρουφάκη με ό,τι χρειαζόταν για να αναγνωρίσει πως το μεγαλύτερο όπλο της Τρόικας για τη συνέχιση της απαξίωσης ήταν η επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων (*capital controls*), μια επιλογή που μπορούσε να παραλύσει την οικονομία και να επιβάλει μια γρήγορη συνθηκολόγηση. Έτσι, ο Βαρουφάκης ανέπτυξε δυο βασικά όπλα για την αντιμετώπιση αυτής της απειλής. Το πρώτο ήταν η δημιουργία ενός συστήματος πα-

12. Ο ουσιαστικός λόγος για την επιβολή της λιτότητας εξακολουθεί να διαφεύγει του Βαρουφάκη, ο οποίος επιλέγει να την παρουσιάζει ως μια περίπτωση λαθεμένου υπολογισμού, επιδεινωμένου υποτίθεται από την απροθυμία της Τρόικας να παραδεχτεί τα «λάθη» της. Όπως σημειώνει ο Adam Tooze στην κριτική του στο βιβλίο του Βαρουφάκη: «Πέρα από την ιδιοτελή λογική μιας γραφειοκρατίας που θέλει να διατηρήσει τη δική της εξουσία και τον έλεγχο, πέρα από την ανάγκη των πολιτικών να καλύψουν τα ίχνη τους, ποια λογική εξυπηρετεί ο μηχανισμός [επιβολής λιτότητας]; Αυτό δεν είναι τόσο σαφές». (Adam Tooze, “Reading Varoufakis: Frustrated Strategist of Greek Financial Deterrence”, July 2017, www.adamtooze.com). Θα επανέλθω σε αυτό το κρίσιμο σημείο παρακάτω.

ράλληλων πληρωμών¹³ και το δεύτερο ήταν να επιβάλει ένα μονόπλευρο κούρεμα στα ελληνικά ομόλογα που κρατούσε η ΕΚΤ.¹⁴

Η στρατηγική του Βαρουφάκη να πιέσει την Τρόικα ώστε να αποδεχτεί μια χαλάρωση της λιτότητας δεν ήταν επιφανειακή. Όπως σημειώνει ο Adam Tooze, το σχέδιο του Βαρουφάκη ήταν «ευφρές [και] δυναμικά πολύ ισχυρό» και του δημιούργησε έκπληξη το γεγονός ότι «καμιά κριτική του βιβλίου μέχρι σήμερα δεν έχει επισημάνει τη σημασία αυτού του ασυνήθιστου σχεδίου». Σε κάθε περίπτωση, το γενικό σχέδιο του Βαρουφάκη δεν εφαρμόστηκε ποτέ, αφού επικράτησε η επιλογή του Τσίπρα για συνθηκολόγηση. Αυτή τουλάχιστον είναι η ιστορία που διαβάζουμε στους *Ενήλικες*. Μια προσεκτικότερη εξέταση των προτάσεων αυτών, ωστόσο, αποκαλύπτει ένα από τα θεμελιώδη λάθη του τρόπου σκέψης του Βαρουφάκη.

Το πρώτο κομμάτι αυτής της πρότασης (το σχέδιο παράλληλων πληρωμών) ήταν μια ρεαλιστική (αν και προσωρινή) λύση στην επιβαλλόμενη έλλειψη ρευστότητας, καθώς

13. Αν δεν είχε γίνει το σημείο όπου εστιάζουν όσοι απεχθάνονται τον Βαρουφάκη, θα ήταν εντελώς αχρείαστο να εξηγήσω πως ένα σύστημα παράλληλων πληρωμών εντός ευρώ με κανένα τρόπο δεν σημαίνει παράλληλο νόμισμα. Το σχέδιο του Βαρουφάκη αφορούσε την έκδοση ΙΟΥ που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως παράλληλες πληρωμές μεταξύ του Κράτους (και της εφορίας του), των υπαλλήλων και των εργοδοτών, ώστε να παρακαμφθεί η απώλεια του ελέγχου της νομισματικής πολιτικής που συνεπάγεται η συμμετοχή στην Ευρωζώνη.

14. Μεταξύ 2010 και 2011 η ΕΚΤ είχε εγκαινιάσει ένα πρόγραμμα αγοράς κυβερνητικών ομολόγων, ώστε να προσφέρει κάποια προστασία απέναντι στην καταρρέουσα αγορά ομολόγων, το οποίο ονομαζόταν Πρόγραμμα Αγοράς Ομολόγων (SMP). Αν και η Γερμανία διαφωνούσε, το σχέδιο προχώρησε και η ΕΚΤ απέκτησε, μεταξύ άλλων, ελληνικά ομόλογα αξίας περίπου 33 δισ. ευρώ. Επειδή ο κανονισμός λειτουργίας της ΕΚΤ απαγορεύει τις απώλειες, το σχέδιο του Βαρουφάκη ήταν να αναγκάσει την ΕΚΤ να ξανασκεφτεί την επιβολή των capital controls, μέσω της απειλής της παύσης πληρωμών για αυτά τα ομόλογα.

θα παρέκαμπτε την αδυναμία της Ελληνικής Κεντρικής Τράπεζας (που δεσμεύεται από το ευρώ και τον νομισματικό έλεγχο της ΕΚΤ) να ρυθμίσει τη νομισματική πολιτική και, ουσιαστικά, να διατηρήσει τη ρευστότητα στην αγορά. Όμως, το προτεινόμενο κούρεμα των ομολόγων της ΕΚΤ θα μπορούσε να έχει αποτέλεσμα μόνο εάν κάποιος προϋπέθετε (όπως κάνει και ο Βαρουφάκης) ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων των οργανισμών που διαχειρίζονται την κρίση περιορίζεται από απόλυτη προσκόλληση στην τυπική νομιμότητα.

Αυτή η προσέγγιση είναι, για παράδειγμα, προϋπόθεση για να καταλάβει κανείς την πρόταση να εκβιαστεί η ΕΚΤ με βάση τα άρθρα του κανονισμού λειτουργίας της. Και οδηγεί τον Βαρουφάκη να γράψει ότι: «ο Ντράγκι θα δίσταζε να κάνει στην Ελλάδα ό,τι έκανε στην Κύπρο» ή ότι «η δυνατότητα του Ντράγκι να εξακολουθήσει να αγοράζει κυβερνητικό χρέος είχε ως όρο την προστασία της ΕΚΤ από οποιαδήποτε απομείωση του κυβερνητικού χρέους που η ΕΚΤ είχε στην κατοχή της». Όμως, αυτή η προσέγγιση προδίδει, μεταξύ άλλων, και μια στρεβλή ανάγνωση της πρόσφατης ιστορίας της διαχείρισης της κρίσης, κατά τη διάρκεια της οποίας έχει φανερωθεί επανειλημμένα ότι οι αφηρημένες νομικές αρχές δεν έχουν σταθεί εμπόδιο στη λήψη σημαντικών αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα, μια προσεκτική εξέταση των πολιτικών μετά το 2010 (τόσο σε επίπεδο Ευρωζώνης όσο και σε επίπεδο κρατών) φανερώνει ότι οι «ευέλικτες» ερμηνείες νομικών κανόνων ή και η πλήρης αγνόησή τους αποτελεί, πολύ συχνά, το πραγματικό υπόβαθρο των οικονομικών πολιτικών.¹⁵

15. Η συγκεκριμένη μορφή της «διάσωσης» της Ελλάδας υποτίθεται ότι ακολουθούσε το άρθρο 125 της *Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, το οποίο απαγορεύει τη διάσωση κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Ήταν επίσης βασισμένη στην αγνόηση του άρθρου 122, το οποίο επιτρέπει τη σωτηρία όποιου κράτους-μέλους αντιμετωπίζει «σοβαρές δυσκολίες εξαιτίας φυσικών καταστροφών ή εξαιρετικών συνθηκών πέρα από τον έλεγχό του» (δική μου η έμφαση). Παρά

Η αφηρημένη κατανόηση του νόμου ως αποκρυστάλλωσης της ουσίας των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων, που προωθεί μεταξύ άλλων και ο Βαρουφάκης, οδηγεί σε μια μυστικοποίηση. Αντιμετωπίζοντας τον καπιταλισμό ως ένα σύνολο σχέσεων που συγκροτείται από (και εμφανίζεται μέσω) γραπτών νόμων, καταλήγει να υποβιβάζει τη σημασία πιο σημαντικών παραμέτρων, όπως για παράδειγμα, της κερδοφορίας. Παραβλέποντας το περιεχόμενο του καπιταλισμού ως μιας ιστορικά συγκεκριμένης μορφής κοινωνικής οργάνωσης της παραγωγής που χρησιμοποιεί τις ταξικές διαφορές για να επιτύχει τη δημιουργία αξίας, η οποία αντικατοπτρίζεται σε (αλλά δεν καθορίζεται από) νομικές μορφές, η προσέγγισή τους δεν είναι μόνο θεωρητικά λανθασμένη. Καταφέρνει αντιθέτως να παρανοεί τη λογική που διέπει το σύγχρονο μοντέλο διαχείρισης της κρίσης, το οποίο επιδιώκει τόσο να αποφύγει την κατάρρευση ενός κεντρικού πυλώνα του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος (του χρηματοπιστωτικού τομέα) όσο και να αδράξει την ευκαιρία για να επιβάλει (εν τέλει) δημοσιονομική πειθαρχία (μειωμένες κρατικές δαπάνες, χαμηλά ελλείμματα και πληθωρισμό), την οποία οι περιφερειακές χώρες της Ευρωζώνης

την προπαγάνδα που υποστηρίζει το αφήγημα ότι τα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας ήταν αποτέλεσμα της δικής της ανεπαρκούς και πλαστογραφημένης οικονομικής επίδοσης, είναι εντελώς προφανές ότι η παραλίγο κατάρρευση της καπιταλιστικής οικονομίας το 2007 – 2008, που ήταν η αφετηρία της «κρίσης χρέους» της Ευρωζώνης, αποτελούσε περίπτωση «εξαιρετικών συνθηκών» πέρα από τον έλεγχο της Ελλάδας. Ένα άλλο παράδειγμα ήταν η απόφαση της ΕΚΤ να εγκαινιάσει το πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης το 2015, που θα μπορούσε εξίσου να θεωρηθεί ως ευθεία παραβίαση της εντολής της να μη χρηματοδοτεί εθνικές οικονομίες με προβλήματα. Η δικαιολογία για αυτή την παραβίαση του κανονισμού της, που συνίσταται στο ότι η Ποσοτική Χαλάρωση παραμένει εντός ορίων της δικαιοδοσίας της, καθώς τα ομόλογα αγοράζονται στη δευτερογενή αγορά (και δεν τα αγοράζει η ΕΚΤ απευθείας από τα κράτη), είναι παντελώς ανεπαρκής.

νης απέφυγαν, μέσω της εκμετάλλευσης των χαμηλών επιτοκίων της Ευρωζώνης για τη χρηματοδότηση ενός διογκωμένου χρέους. Ορισμένες στιγμές, ο Βαρουφάκης φαίνεται να έχει μια φευγαλέα επίγνωση αυτής της κατάστασης. Για παράδειγμα, σε ένα απόσπασμα που αφορά το παρασκήνιο του πρώτου Μνημονίου, ο Βαρουφάκης παραδέχεται πως «*όταν οι γαλλικές τράπεζες αντιμετώπιζαν βέβαιο θάνατο, ποια άλλη επιλογή είχε [η Λαγκάρντ] ως υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας, μαζί με τους ευρωπαίους ομολόγους της και το ΔΝΤ, παρά να κάνει ό,τι χρειαζόταν για να τις σώσει;*» Αυτή η σκέψη, όμως, δεν αναπτύσσεται περαιτέρω. Αντίθετα, ο Βαρουφάκης λαμβάνει το νομικό πλαίσιο λειτουργίας της ΕΚΤ ως δεδομένο, κάτι που τον οδηγεί να εξηγήσει την τελική αποτυχία της στρατηγικής του ως αποτέλεσμα της άρνησης του Τσίπρα να την εφαρμόσει όταν η κατάσταση έφτασε στο απροχώρητο.

Μια παρόμοια μορφή μυστικοποίησης, μικρότερης σημασίας, αλλά ωστόσο προβληματική, είναι εμφανής στην έλλειψη μιας ουσιαστικής ανάλυσης της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας πριν το 2010. Με αυτό τον τρόπο, ο Βαρουφάκης εμφανίζεται να υιοθετεί ένα σωρό κυρίαρχες κοινοτοπίες, όπως π.χ. όταν περιγράφει τον «*ανίκανο, διεφθαρμένο, διογκωμένο και χρεωμένο*» ελληνικό δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Θα μπορούσε μια τέτοια περιγραφή να ιδωθεί δυνητικά ως μια ειλικρινής απεικόνιση της χρόνιας παθογένειας της ελληνικής οικονομίας. Στην περίπτωση του Βαρουφάκη, όμως, το αποτέλεσμα είναι απογοητευτικό. Κι αυτό επειδή διαφαίνεται πως τέτοιοι χαρακτηρισμοί του επιτρέπουν τελικά να υποστηρίξει ότι, σε τελική ανάλυση, «*μια κάποια λιτότητα*» ήταν αναγκαία όπως επίσης και να χαρακτηρίσει οποιαδήποτε αντίθεση σε «*δυνητικά επωφελείς ξένες επενδύσεις*» ως ένδειξη «*αρχαϊκής αριστεριστικής επιθετικότητας*». Ανάλογες προεκτάσεις έχει και η περιγραφή που κάνει στην ιδιωτικοποίηση του 67% του λιμανιού του Πειραιά με την πώλησή της στην κινέζικη εταιρία Cosco, όπου

σημειώνει την «έντονη αντίθεση ανάμεσα στο τμήμα του λιμανιού που ανήκει στην Cosco, το οποίο ήταν υπερσύγχρονο και λειτουργούσε άψογα, και στη διπλανή προβλήτα, ακόμα κρατική, που φαινόταν θλιβερή, σκουριασμένη και σχεδόν εγκαταλελειμμένη».¹⁶

Εν ολίγοις, η προσπάθεια του Βαρουφάκη να παρουσιάσει τον εαυτό του ως πολέμιο της διαδικασίας αναδιάρθρωσης είναι το λιγότερο αδύναμη. Αν κάποιος αποδομήσει τα επιχειρήματά του (και αγνοήσει τους ντροπιαστικούς αυτοχαρακτηρισμούς του ως «ήρωα»), αυτό που μένει είναι ένα κλασικό παράδειγμα μιας ακαδημαϊκής, και γι' αυτό τον λόγο, περιορισμένης, θεώρησης. Μια δραστική συρρίκνωση του οπτικού πεδίου σε όψεις της πραγματικότητας τις οποίες έχει κάποιος εκπαιδευτεί επαγγελματικά να διαχειρίζεται. Το αποτέλεσμα είναι πως, παρά τη σποραδική αναγνώριση μιας μερικής αλήθειας, η συνολική πραγματικότητα εξακολουθεί να διαφεύγει. Έτσι, σαν τελικό συμπέρασμα, ο Βαρουφάκης ισχυρίζεται ότι η λιτότητα στην Ελλάδα δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ένας λάθος υπολογισμός, ένα σχεδόν μαθηματικό σφάλμα, που θα μπορούσε να διορθωθεί με την ισχύ της «αδιαμφισβήτητης λογικής» του, ενώ η «προφανής μετριοπάθειά» του θα επέτρεπε σε όσους διέπραξαν αυτό το σφάλμα να ξεπεράσουν την ντροπή τους και να παραδεχτούν τα «λάθη» τους.

Οι ισχυρισμοί του Βαρουφάκη περί ηθικής ανωτερότητας και καθαρού μυαλού προϋποθέτουν, δυστυχώς, την προσέγγιση

16. Η αξιοσημείωτη ανικανότητά του να αντιληφθεί τις αντιφάσεις τέτοιων θέσεων κάνει τον Βαρουφάκη να δηλώνει: «Η ομάδα μου κι εγώ επανειλημμένα αποδείξαμε τη μεγάλη ακρίβεια του μοντέλου μας και επιμείναμε στα επιχειρήματά μας. Ήταν μια πραγματικά γελοία κατάσταση: ο αριστερός υπουργός οικονομικών που εκπροσωπούσε τον ΣΥΡΙΖΑ, τον συνασπισμό της ρίζοσπαστικής Αριστεράς, μιλούσε σαν ρεπουμπλικάνος της εποχής του Ρήγκαν για την ανάγκη μείωσης των φόρων, ακόμη και για τις επιχειρήσεις, ενώ οι υποτιθέμενοι νεοφιλελεύθεροι επέμεναν στην αύξηση των φόρων».

πως η ανορθολογικότητα είναι το θεμελιώδες ελάττωμα του καπιταλισμού και ότι η ορθή σκέψη των ειδικών μπορεί να το διορθώσει.¹⁷ Παρότι εμφανίζεται λοιπόν σε αρκετά σημεία να αναγνωρίζει τη λογική που διέπει τις αποφάσεις των διαχειριστών της κρίσης σήμερα, επιμένει χωρίς καν να αναγνωρίζει την αντίφαση πως «το **μόνο** που ζητούσαμε ήταν να επικρατήσει λίγη κοινή λογική στην καρδιά της ευρωπαϊκής εξουσίας» (δική μου η έμφαση, Π. Ρ.), λες και η λύση για την κρίση του καπιταλισμού να αφορά απλά και μόνο την επικράτηση της «λογικής». Σε αυτό το σημείο, βέβαια, έχει μεγάλη σημασία να ειπωθεί πως, αντίθετα με τους ισχυρισμούς αρκετών σχολιαστών, η πίστη του Βαρουφάκη πως κατέχει το μονοπώλιο αυτής της κοινής λογικής δεν είναι ένδειξη προσωπικής αλαζονείας. Είναι, αντίθετως, η Βαρουφάκεια εκδοχή μιας ιδέας που βρίσκεται στην καρδιά της σημερινής Αριστεράς η οποία, αναγνωρίζοντας με δυσφορία την ασημαντότητά της, εξακολουθεί να προσπαθεί να νεκραναστήσει αυτό που εκείνη θεωρεί ως ιστορικό της καθήκον: την ικανότητα να ηγείται μέσω ηγετών και ειδικών (ή να καθοδηγείται από αυτούς). Αυτή η εμμονή δεν εκφράζει μόνο την αδυναμία της Αριστεράς να αναγνωρίσει την ιστορική αποτυχία αυτής της προοπτικής' πέρα από οτιδήποτε άλλο σηματοδοτεί την αποτυχία της να συλλάβει το γεγονός πως αυτή η προσέγγιση οφείλει πολλά περισσότερα στην ιστορική εξέλιξη του καπιταλισμού, παρά στην υποτιθέμενη άρνησή του.

Ο τρόπος μέσω του οποίου η κοινωνική και τεχνολογική ανάπτυξη της παραγωγικής διαδικασίας προωθεί την παθητικότητα και την έλλειψη νοήματος της εργασίας, αφαιρώντας από τους/τις εργάτες/τριες οποιονδήποτε έλεγχο πάνω στον σχεδιασμό, τον ρυθμό

17. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι «η πολιτική οικονομία του Κέννς –και όλες οι μορφές Κεϋνσιανισμού– αφορούν τη δημιουργία φερέγγυας σταθερότητας εν μέσω κρίσης». Geoff Mann, *In the Long Run We Are All Dead: Keynesianism, Political Economy and Revolution* (2017), σελ. 14 -15.

και το αποτέλεσμα της δραστηριότητάς τους, έχει καταγραφεί σχεδόν εξαντλητικά. Δεν έχει υπάρξει όμως, παρά μόνο ελάχιστα, μια αντίστοιχη ανάλυση που να εξετάζει άλλες όψεις των καπιταλιστικών διαμεσολαβήσεων, όπως π.χ. την πολιτική. Η ανάδυση μιας τάξης επαγγελματιών πολιτικών, με διαχειριστική οπτική πάνω στα πράγματα, αρμόδιων να θέτουν το θέμα της συζήτησης, να παρέχουν απαντήσεις και να εκτελούν τις αποφάσεις αυτών των συζητήσεων έχει σπάνια συσχετισθεί με τη διαδικασία που έλαβε χώρα στους εργασιακούς χώρους. Αντιθέτως, έχει υιοθετηθεί πλήρως από την Αριστερά, η οποία βλέπει σε αυτή την εξέλιξη την επαλήθευση των ιδεών της και επ' ουδενί μια ενίσχυση των καπιταλιστικών σταθερών. Από τις λενινιστικές χίμαιρες του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού έως τη σύγχρονη γκραμισιανή ή πουλαντζιανή επιμονή στην αναγκαιότητα στερεοποίησης του αυθορμητισμού των μαζών στη μορφή-Κόμμα, η Αριστερά μοιάζει να θεωρεί πως ο ιστορικός της ρόλος δεν είναι παρά η μαζική παραγωγή ενός στρατού από πραγματικούς ή επίδοξους επαγγελματίες πολιτικούς,

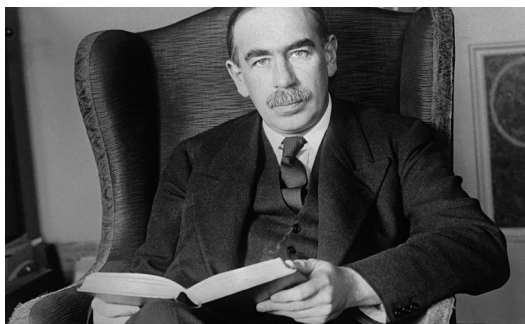
ειδικούς και ηγέτες. Αυτό το μεσσιανικό σύνδρομο (δεν είναι αμελητέο το γεγονός πως ο Βαρουφάκης βάζει ως υπότιτλο στο βιβλίο του τη φράση: «η μάχη μου με το βαθύ κατεστημένο της Ευρώπης»), το οποίο έχει εξατομικεύσει η καθεστωτική αντιπολίτευση με την κατηγορία του ναρκισσισμού, δεν είναι τελικά παρά μια αντανάκλαση ενός επαναλαμβανόμενου μοτίβου της αριστερής πολιτικής.

Αυτός είναι τελικά και ο βαθύτερος λόγος για τον οποίο τόσο ο Βαρουφάκης όσο και η Αριστερά επιμένουν να παρουσιάζουν έναν ατελείωτο κατάλογο ρουτινιάρικων κοινοτοπιών (όπως οι συνεδριάσεις του Eurogroup) ως το *κατεχοχόν* πεδίο μάχης αντιμαχόμενων ιδεών για την οικονομική διαχείριση της κρίσης, ένα πεδίο μάχης που στην περίπτωση του Βαρουφάκη έμοιαζε να συγγέεται συχνά-πυκνά με μια ακαδημαϊκή συζήτηση σε κάποιο πανεπιστήμιο. Υπάρχει μια σημαντικότερη κοινοτοπία την οποία αγνοούν: οι συζητήσεις σε επίπεδο Eurogroup είναι εξίσου ασήμαντες όσο και οι ακαδημαϊκές συζητήσεις. Αν προσφέρουν κάτι, αυτό αφορά στις δυνατότητες καριέρας και επαγγελματικής προοπτικής

διαφόρων υπερτροφικών εγώ και αφοσιωμένων γραφειοκρατών. Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια για να φανεί πως αυτό που είναι εκκωφαντικά απόν, τόσο από το Eurogroup όσο και από τις ακαδημαϊκές συζητήσεις, είναι ο αδιαμεσολάβητος και αντιφατικός κόσμος των κοινωνικών αγώνων, το μοναδικό πεδίο όπου απειλήθηκαν πραγματικά οι πολιτικές της λιτότητας.

Σε αυτό το πλαίσιο, και παρά τις ρητές διαφωνίες του με τον ΣΥΡΙΖΑ, ο Βαρουφάκης εκφράζει ενδογενώς τη θέση που ενστερνίζεται το μεγαλύτερο τμήμα της Αριστεράς σήμερα: ότι τελικά ο κόσμος των κοινωνικών κινημάτων δεν είναι παρά μια δευτερεύουσα συνιστώσα, μια εστία ανεξέλεγκτου αυθормητισμού, του οποίου οι ιστορικές προοπτικές εξαρτώνται από την ικανότητα κάποιου πολιτικού κόμματος, κάποιου κρατικού μηχανισμού ή κάποιου συνασπισμού ειδικών, ρόλος των οποίων είναι να ελέγξουν τη δυναμική του ώστε να επιτευχθεί ένας ανώτερος σκοπός. Αυτός είναι ο θεμελιώδης λόγος για τον οποίο, στο βιβλίο του Βαρουφάκη, οι πραγματικά ριζοσπαστικές όψεις των κοινωνικών κινημάτων που συντάραξαν την Ελλάδα μεταξύ 2010 και 2012 και απείλησαν την επιβεβλημένη «αναδιάρθρωση» αγνοούνται ή θεωρούνται ρομαντικές, παιδαριώδεις ή/και μπερδεμένες.¹⁸ Στην καλύτερη περίπτωση, τα κινήματα θεωρούνται χρήσιμα φυτώρια για

18. Η περιγραφή του Βαρουφάκη για τις κινητοποιήσεις γύρω από το Σύνταγμα τον Μάη-Ιούνη του 2011 είναι ένα καλό παράδειγμα. Όχι μόνο περιέχει εντυπωσιακά λάθη όσον αφορά τα ίδια τα γεγονότα (η πρώτη μέρα της κατάληψης του Συντάγματος δεν έγινε από «μία ή δύο χιλιάδες ανθρώπους» αλλά από 20.000 περίπου¹⁸ επίσης, οι κινητοποιήσεις δεν συνεχίστηκαν για «τρεις ολόκληρους μήνες» αλλά για λίγο περισσότερο από ένα μήνα), αλλά η αναφορά του στα γεγονότα μοιάζει να είναι τελικά μια ακόμα αφορμή για να (ξανα)τονίσει τη σημασία του εαυτού του. Είναι σχετικά σαφές σε όποιον/α ήταν εκεί πως δεν υπάρχει περίπτωση να του ζητήθηκε «να απευθυνθεί στο πλήθος δύο φορές» όπως ισχυρίζεται, για τον απλούστατο λόγο πως οι τοποθετήσεις στην ανοιχτή συνέλευση γίνονταν κυκλικά.

πολιτικούς που θα καταλήξουν να αντιπροσωπεύουν τον «λαό», στον βαθμό βέβαια που αυτός ο «λαός» συμβιβάζεται με τον ρόλο του ελεγχόμενου καλοθελητή και υποστηρικτή των αποφάσεων των ειδικών.¹⁹ Κι αυτός είναι τελικά ο βασικότερος λόγος για τον οποίο οι ειδικοί που αναρριχώνται σε θέσεις εξουσίας χάρη στα κοινωνικά κινήματα (και δρώντας ενάντια σε αυτά) αδυνατούν να καταλάβουν ή να εξηγήσουν ικανοποιητικά τις επαναλαμβανόμενες αποτυχίες τους: στην περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ, και παρά τη συνεχή προσπάθειά τους για το αντίθετο, η αποτυχία αφορά τη δυνατότητα να πείσουν πως η κυβέρνησή τους αποτελούσε με κάποιο τρόπο τη λογική συνέχεια των κινητοποιήσεων ενάντια στη λιτότητα. Στην περίπτωση του Βαρουφάκη, ωστόσο, πρέπει να προσθέσουμε ότι η αιτία που η Τρόικα δεν αναγνώρισε την ευφυΐα του δεν ήταν οι μειωμένες μαθηματικές ικανότητες των ειδικών της, αλλά το γεγονός ότι οι τωρινοί διαχειριστές του καπιταλιστικού συστήματος, τους οποίους ο Βαρουφάκης ισχυριζόταν ότι μπορούσε να σώσει από τον εαυτό τους, απλά δεν είχαν κανένα λόγο να πειστούν πως μια μορφή οικονομικής οργάνωσης –ο Κεϋνσιανισμός– που έχει ήδη αποτύχει από τη δεκαετία του '70, μπορεί να αποτελεί λύση για τη σημερινή κρίση.

19. Όπως σωστά σημειώνει ο Mann, «[Συνήθως], ο ρόλος του συμμετοχικού προοδευτισμού είναι η εκμαίευση μια ανταπόκρισης των αγωνιζόμενων από τα κάτω που να ταυτίζεται με όσα θέλουν οι ίδιοι οι προοδευτικοί». Geoff Mann, *In the Long Run We Are All Dead: Keynesianism, Political Economy and Revolution* (2017), σελ. 21.